

Регіональний аспект соціальної напруженості в Україні: стан, фактори формування та шляхи подолання

Рекомендації

Накопичення проблем в основних сферах життєдіяльності населення регіонів України у поєднанні зі значною нерівномірністю їх концентрації породжує соціальні протиріччя, що стоять на перешкоді досягненню взаєморозуміння та соціальної злагоди, створюють бар'єри на шляху до соціального залучення населення.

Усвідомлення цих негативних явищ диктує необхідність прийняття науково-обґрунтованих рішень щодо їх подолання та запобігання виникнення нових викликів та загроз, що підвищують рівень соціальної напруженості в соціально-економічній сфері, шляхом вжиття низки невідкладних заходів, як то:

1. Здійснення постійного моніторингу соціальної напруженості з метою відстеження тенденцій соціального розвитку і змін якості життя населення в регіонах України з використанням запропонованої системи показників (з можливими змінами і доповненнями). Дана наукова розробка може бути використана при створенні моніторингу реалізації державної регіональної політики, передбаченого ст. 23 Закону України «Про засади державної регіональної політики»¹.

2. Включення до плану заходів на виконання Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р.² (відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики»³), наступних механізмів, що були апробовані в розвинених нині країнах в період їх суспільно-економічної модернізації:

– формування та активний розвиток територіальних, в тому числі транскордонних, кластерних структур, що визнаються ефективним інструментом стимулювання інноваційної підприємницької діяльності – зазначений напрям державної соціально-економічної політики має стати одним із стратегічних завдань регіональних управлінських структур і повинен знайти відображення в стратегіях і програмах соціально-економічного розвитку регіонів⁴;

---

¹Закон України «Про засади державної регіональної політики» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст. 90.

²Постанова Кабінету Міністрів України про затвердження «Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 6 серпня 2014 р. № 385.

³Закон України «Про засади державної регіональної політики» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 13, ст. 90.

⁴Довідково. Застосування кластерного підходу до розбудови регіональної економіки є характерним для країн з різним рівнем розвитку. Позитивні результати від застосування кластерних технологій та механізмів демонструють країни Вишеградської групи, які

– розвиток державно-приватного партнерства, як провідного механізму удосконалення соціально-економічної інфраструктури та надання публічних послуг на регіональному рівні (охоплюючи життєво важливі сфери суспільного життя, включаючи охорону здоров'я, освіту, надання адміністративних послуг, транспорту інфраструктуру, житлово-комунальне господарство, тощо ⁵).

3. Підвищення ефективності механізму розробки та реалізації цільових програм за рахунок:

– проведення ревізії структури наявних цільових програм з метою їх подальшої уніфікації та оптимізації шляхом виключення з їх переліку тих, що не відповідають першочерговим пріоритетам розвитку;

– посилення контролю над реалізацією державних цільових програм шляхом уточнення функцій державного замовника-координатора та визначення його відповідальності за неналежну підготовку та невиконання заходів з її реалізації;

– підвищення вимог до державних замовників щодо фінансування передбачених заходів, особливо в питанні залучення надійних та прогнозованих джерел позабюджетного фінансування з метою скорочення частки бюджетних видатків та забезпечення можливості маневрування у разі недофінансування заходів державних цільових програм з коштів державного бюджету;

– законодавчого закріплення механізму моніторингових оцінок реалізації державних та регіональних цільових програм а аспекті цільового та ефективного використання коштів; впровадження випробуваної в розвинених країнах нової для системи державного управління функції – контролінгу, призначеної для контролю над виконанням програм та їх коригування за підсумками реалізації їх чергових етапів.

4. Для зниження соціальної напруженості у сфері прикладання праці, поліпшення медико-демографічної ситуації і підвищення ефективності соціального захисту працюючого населення, окрім заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (Додаток

успішно переорієнтували свою економіку відповідно до вимог європейського ринку. Саме ці держави в числі країн з перехідною економікою, будучи найбільш послідовними в реалізації кластерних моделей, демонструють найбільші позитивні зрушення в сферах залучення закордонних інвестицій та модернізації виробництва.

⁵ Довідково. В різних країнах державно-приватне партнерство активно застосовується в широкому спектрі сфер суспільної діяльності. Серед найбільш активних країн у запровадженні ідеології партнерства у практичне життя є Китай та Індія, тобто країни що потужно розвиваються. В країнах Європи найбільш розвинута ця форма партнерства в таких країнах як Великобританія, Італія, Франція, Іспанія, Німеччина, Шотландія, Австрія.

XXXIX до розділу «Економічне і галузеве співробітництво») щодо поступового наближення законодавства у сфері праці та здоров'я і безпеки праці до законодавства ЄС⁶, доцільно також встановити (або посилити) економічну відповідальність роботодавців за такі порушення в галузі охорони праці:

– створення небезпечних або шкідливих умов праці шляхом неналежного технічного забезпечення виробничого процесу;

– порушення правил, норм та інструкцій з охорони праці під час роботи з персоналом (як то: ненадання достатньої і вичерпної інформації про потенційно шкідливий або небезпечний характер роботи працівникам; незабезпечення відповідності кваліфікації осіб, які приймаються на роботу, вимогам, характеристикам і умовам виробництва; неналежне навчання працівників безпечних методів і прийомів виконання робіт; відсутність або порушення правил інструктажу з техніки безпеки);

– виготовлення, розповсюдження і використання засобів виробництва, що не відповідають законодавчим нормативам і вимогам у галузі охорони праці;

– відсутність адекватної компенсації працівникам, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, та за роботу зі шкідливими умовами праці.

5. Практична реалізація принципів соціального забезпечення, визначених у Конвенціях та Рекомендаціях МОП, Європейській соціальній хартії, Європейській конвенції про соціальну та медичну допомогу, Європейському Кодексі соціального забезпечення, Європейській конвенції про соціальне забезпечення та вироблення ефективних механізмів захисту заробітної плати найманих працівників шляхом⁷:

– посилення відповідальності роботодавців за застосування систем штрафів і незаконних відрахувань з заробітної плати найманих працівників;

– застосування спрощеної процедури розгляду у судовому порядку позовів працівників, які отримують заробітну плату, нижчу за мінімальну (у разі відсутності трудового договору) або нижчу за визначену трудовим договором;

– встановлення посиленої економічної відповідальності роботодавців за затримання виплати заробітної плати на термін, що збільшує ймовірність

---

⁶ Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 40, ст. 2021.

⁷ Див. Конвенція МОП № 95 про захист заробітної плати / Законодавча база Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993_146.

обтяжливої боргової залежності для найманих працівників (більше трьох місяців);

– розробки і впровадження дієвого механізму швидкого погашення заборгованості із виплати заробітної плати працівникам, зайнятим на підприємстві, що проходить процедуру банкрутства або ліквідації, як привілейованим кредиторам.

6. Прискорення реформування системи соціальних стандартів та гарантій та приведення її до стандартів, які визначені в Конвенціях МОП, Європейській соціальній хартії, Європейському Кодексі соціального забезпечення, що передбачає, зокрема:

– удосконалення методології визначення прожиткового мінімуму та приведення його у відповідність до сучасних стандартів визначення таких показників згідно з міжнародною практикою. Враховуючи високу регіональну диференціацію доходів населення в Україні, що унеможлиблює застосування єдиних національних соціальних стандартів та гарантій, вважається за доцільне при визначенні базового соціального стандарту застосування диференційованого за територіальними ознаками підходу;

– створення системи соціальних стандартів, що виконують функцію механізму соціального розвитку шляхом надання загальнодоступних безкоштовних соціальних послуг населенню в галузях освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури та спорту. При цьому, в умовах децентралізації, місцевим органам влади має бути надана можливість встановлювати розширені соціальні стандарти (для дії на підлеглий території), керуючись більшою за середню по країні бюджетною та інфраструктурною забезпеченістю регіону;

– удосконалення механізму визначення мінімальної заробітної плати шляхом запровадження її галузевої та секторальної диференціації.

Успішна перебудова суспільних відносин передбачає, що процес модернізації суспільства не є певною самоціллю, а натомість має на меті забезпечення тривалої соціальної стабільності шляхом послаблення напруженості в сферах матеріального забезпечення, зайнятості населення, поліпшення медико-демографічної ситуації та покращення умов життя. Останнє не вбачається можливим без кардинальних змін у підходах до перерозподілу суспільних ресурсів, проведення активної політики на ринку праці, спрямованої на збільшення життєвого потенціалу населення соціально-демографічної політики та безперервне підвищення якості життя *(Яценко Л., Коломієць О. Регіональний аспект соціальної напруженості в Україні: стан, фактори формування та шляхи подолання. Аналітична доповідь // Національний інститут стратегічних досліджень (http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/socialna_napruzhenist-fc95d.pdf)).*